

Denna artikel har publicerats i Församlingslyktan/ Houtskärs kapellförsamlings tidning 4/2017

PRÄSTGÅRDARNA I BORGÅ STIFT, del 8

I föregående artikel (del 7) i denna serie ingick en redogörelse över prästgårdssituationen i Mellersta Nylands prosteri.¹ Vi förflyttar oss i denna artikel till huvudstadsregionen, till Helsingfors prosteri. När det gäller hur församlingarna är organiserade (som självständiga församlingar eller som församlingar i en kyrklig samfällighet) visar jag på läget i oktober 2017.² I fråga om användningen av de återstående prästgårdarna i de kyrkliga organisationernas ägo beskriver jag situationen i oktober 2017.³ När det gäller boendepikten i prosteriets församlingar visar artikeln på samma sätt situationen i oktober 2017. Ett årtal inom parentes invid en specifik prästgård anger prästgårdens ursprungliga byggnadsår.⁴

År 1970 fanns det sexton prästgårdar eller tjänstebostäder på nuvarande (2017) Helsingfors prosteris område.⁵ Av prästgårdarna var nio vid tidpunkten avdelade för kyrkoherdar och sju för kaplaner.⁶ Sörnäs församling och Tomas församling sammanslogs och fick namnet Tomas församling den 1 januari 1981.⁷ Den 3 juni 2008 indrogs Norra svenska församlingen, Södra svenska församlingen och Tomas församling och i stället grundades en ny församling med namnet Johannes församling.⁸ Den nya församlingen inledde sin verksamhet den 1 januari 2009.⁹ Vid samma möte indrogs Lukas och Markus församling och samtidigt grundades en ny

¹ Backström 2017, 6. Esbo prosteris namn ändrades 1 januari 1982 till Mellersta Nylands prosteri.

² Se länkarna till hemsidorna där informationen har hämtats.

³ Årsbok för Borgå stift 2016, 78; Därtill specifik information inhämtat från de berörda församlingarna och kyrkliga samfälligheterna, se noterna i anslutning till texten.

⁴ Texten till denna artikel baserar sig på min högre pastoralavhandling *Prästgårdarna i Borgå stift – en undersökning av utvecklingen för prästgårdarna i Borgå stift åren 1970–2012* (2014), på min kandidatavhandling i träteknologi *Träanvändning och materialval i finska prästgårdar* (2016) samt på min artikel i Församlingslyktan sommaren 2017. Dessutom ingår nytt material från pågående forskning.

⁵ Backström 2014, bilaga 2, sida 6.

⁶ Backström 2014, 26; Backström 2017, 5–7. När Esbo prosteri grundades 1978 överfördes från Helsingfors prosteri Esbo svenska församling, Tammerfors svenska församling och Vanda svenska församling (Helsingfors församling fram till utgången av 1971). I Esbo svenska församling fanns det 1970 två prästgårdar, *Prostgården* i Morby och kaplansgården *Ingas*; Backström 2017, 11. I Helsingfors församling (Vanda svenska) fanns det 1970 två prästgårdar, *Prostgården* och kaplansgården *Nilsas*. Se mera detaljer kring prästgårdarna i Esbo och Vanda i Församlingslyktan 3/ 2017 och sidorna 5–12.

⁷ Backström 2014, bilaga 2, sida 6.

⁸ Hos förf. Meddelat av vaktmästare Kjell Andersson vid Borgå domkapitel 21.03.2013; Backström 2014, 26.

⁹ Protokoll fört vid Kyrkostyrelsens plenums möte den 03.06.2008, § 129; Backström 2014, 26.

¹⁰ Hos förf. Meddelat av Kjell Andersson 21.03.2013; Backström 2014, 26.

församling med namnet Petrus församling.¹⁰ Johannes församling, Matteus församling, Petrus församling, Tyska evangelisk-lutherska församlingen i Finland och Rikssvenska Olaus Petri församling hör till Helsingfors prosteri.¹¹ Johannes, Matteus och Petrus församling hör till Helsingfors kyrkliga samfällighet tillsammans med aderton finskspråkiga församlingar i Helsingfors.¹²

Olaus Petri församling grundades 1922. Strax därefter påbörjades insamling av penningmedel till en egen kyrka och till andra behövliga byggnader för församlingsverksamheten. Helsingfors stad skänkte tomtmark till församlingen. År 1932 stod bygget klart och innehöll kyrka, församlingssal, prästgård och vaktmästarbostad. Byggnadskomplexet är hopbyggt till en sammanhållen helhet och bildar formen av ett stort U. Byggnadskroppen är av tegel och betong och fasaderna är rappade och målade i en brungrå nyans.¹³ Begreppet prästgård fungerar som övergripande terminologi för mycket olikartade tjänstebostäder och avsedda för prästerskapets boende och tidigare också som församlingens mötespunkt, arbetsutrymme och samlingsutrymme.¹⁴ Ofta är det så att man förknippar termen med en stor fastighet i landsbygdsmiljö och med en fasad i trä. Prästgården i Rikssvenska Olaus Petri församling är ett annorlunda men samtidigt ett utmärkt och ståtligt exempel på den variationsbredd som finns bland prästgårdarna i Borgå stift. Byggnadskomplexet finns i centrala Helsingfors med riksdagshus och nationalmuseum endast några kvarter längre bort.¹⁵

Byggnadskomplexets fysiska placering och byggnadsdelarnas inbördes placering på tomten bildar en skyddad innergård. Mikroklimatet på innergården är gott och det gör att växtligheten är ymnig och frodig. Till höger på bilden ser vi ytterväggen till kyrkan och som delvis är täckt av murgröna. Rakt fram ingången till kyrkoherdeämbete och församlingssal. Till vänster skymtar prästgårdsdelen i fastighetskomplexet. Den i byggnadskomplexet ingående vaktmästarbostaden är för närvarande uthyrd på öppna marknaden Alldeles intill, på samma tomt uppförde församlingen 1947 en höghusfastighet och den togs i bruk till en del som ålderdomshem innefattande ett antal mindre lägenheter. Den återstående delen av fastigheten avdelades till ordinära hyreslägenheter av olika storlek. Sedan 1990-talet är fastigheten i sin

¹⁰ Protokoll fört vid Kyrkostyrelsens plenums möte den 03.06.2008, § 131; Backström 2014, 26.

¹¹ <http://www.borgastift.fi/kontakt/prosterierna/> [Läst 01.10.2017].

¹² <http://www.helsingforsforsamlingar.fi/index/forsamlingar.html> [Läst 03.10.2017].

¹³ Backström 2016, bilaga 1–2; Hos förf. Meddelat av kyrkoherde Timo Viinikka 10.10.2017.

¹⁴ Församlingshemmen som byggdes framför allt under 1970- och 1980-talet övertog uppgiften som mötes- och samlingsutrymme och vilket Utbildningsministeriet kunde konstatera i sitt betänkande på 1980-talet.

¹⁵ Hos förf. Meddelat av Timo Viinikka 10.10.2017. Adressen till Rikssvenska Olaus Petri är Minervagatan 6, Helsingfors.

helhet i bruk som hyreshus. Församlingens namn ändrades 2008 till Rikssvenska Olaus Petri församling och församlingen överfördes från samma tidpunkt ur organisatorisk synvinkel till Borgå stift.¹⁶

Rikssvenska Olaus Petri församling och Tyska evangelisk-lutherska församlingen är självständiga församlingar.¹⁷ De har ur principiell synvinkel hela Finland som verksamhetsområde även om verksamheten har sin tyngdpunkt i hudstadsregionen. Dessa församlingar avviker på så sätt från den normala parokialprincipen för de finländska evangelisk-lutherska församlingarna. Enligt denna princip hör församlingsmedlemmarna till den församling där de är mantalsskrivna.¹⁸ Diskussioner har förts om möjligheten att grunda personförsamlingar. Ärendet har varit på dagordningen i flera repriser under 2000-talet. Frågan om utvecklande av parokialprincipen behandlades vid kyrkomötet 2011 men inga beslut om förändringar togs.¹⁹ Ärendet är också under 2017 på kyrkomötets dagordning som en del av den planerade förvaltningsreformen samt som ett ärende i planeringen av den framtida organiseringen av den evangelisk-lutherska kyrkan.²⁰

I oktober 2017 var ingen av prästerskapet i Johannes, Matteus och Petrus församling bosatt i en bostad i församlingens eller den kyrkliga samfällighetens ägo som kan karaktäriseras som prästgård.²¹ Däremot hade Tyska evangelisk-lutherska församlingen kyrkoherdebostad (1889) och församlingens kyrkoherde var bosatt i den.²² Kyrkoherdetjänsten är förenad med boendeplikt.²³ I Rikssvenska Olaus Petri församling var kyrkoherden och hans familj bosatt i församlingens prästgård.²⁴ Kyrkoherdetjänsten är förenad med boendeplikt i församlingens prästgård och kyrkoherden har naturaförmånslön i enlighet med Svenska kyrkans regelverk.²⁵

¹⁶ Hos förf. Meddelat av Timo Viinikka 10.10.2017.

¹⁷ En självständig församling är en församling som inte bildar en kyrklig samfällighet tillsammans med en eller flera församlingar på samma geografiska område.

¹⁸ Vikström 2012, 8. Parokialprincip = Geografisk församlingstillhörighet. I Sverige används uttrycket territorialförsamlingar.

¹⁹ Kyrkolagen 26.11.1993/1054, kap. 3, § 2; Kyrkostyrelsen 2011/ 2008–00438.

²⁰ Kyrkostyrelsen riktade sommaren 2017 en förfrågan till församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna bland annat om utvecklandet av parokialsystemet och som ett steg i möjligheten att grunda personförsamlingar. Kyrkomötet tar ställning till resultatet från undersökningen i slutet av 2017.

²¹ Backström 2016, bilaga 3. Jag har i undersökningen från 2016 utelämnat eventuella tjänstebostäder i Helsingfors kyrkliga samfällighet från sammanställningen av antalet prästgårdar i Borgå stifts församlingar. Boende i tjänstebostad kan inte i Helsingfors prosteri längre karaktäriseras som boende i prästgård förutom när det gäller Tyska evangelisk-lutherska församlingen och Rikssvenska Olaus Petri.

²² Backström 2016, bilaga 1; Hos förf. Meddelat av kyrkoherde Matti Fischer 25.09.2017.

²³ Hos förf. Meddelat av Matti Fischer 25.09.2017.

²⁴ Hos förf. Intervju med Timo Viinikka 10.10.2017.

²⁵ Hos förf. Meddelat av Timo Viinikka 26.09.2017; Hos förf. Intervju med Timo Viinikka 10.10.2017.

Förändringar i fråga om prästgårdar och tjänstebostäder i Borgå stifts prosterier har varit stor under de senaste årtiondena och som vi har kunnat konstatera utgående från de föregående artiklarna.²⁶ Helsingfors prosteri är inte något undantag. Förändringarna har varit rentav dramatiska. Antalet prästgårdar i nuvarande Helsingfors prosteri har sedan 1970 minskat med fjorton.²⁷ Om man dessutom räknar med de prästgårdar som fanns i Esbo svenska församling och i Helsingfors församling 1970 uppgår minskningen av antalet prästgårdar på prosteriets område till aderton. Endast två prästgårdar återstår på nuvarande Helsingfors prosteris område.²⁸ Samtidigt är det intressant att notera att dessa två prästgårdar som finns kvar är i användning för sitt ursprungliga ändamål. Lönesättningsprinciperna (naturaförmånslönen) för kyrkoherdarna i Rikssvenska Olaus Petri församling och i Tyska evangelisk-lutherska församlingen är utformad så att det är möjligt att bo i centrala Helsingfors. Det är ett koncept som fungerar fortfarande och möjliggör att församlingarnas prästerskap kan betjäna församlingsmedlemmarna lokalt anknutet, nära och följaktligen på ett smidigt och effektivt sätt.²⁹ Det är något som på många andra håll i Borgå stift har gått förlorat i och med att kyrkoherden och det övriga prästerskapet i stor utsträckning har flyttat bort från församlingarnas tjänstebostäder. I ett senare skede har församlingens prästgård i många fall sålts eller tagits i bruk för andra ändamål.³⁰ Denna utveckling som förmodligen vid första anblicken betraktades som en ur framför allt ekonomisk synvinkel god affär blev egentligen en förlust för bygden, för församlingen, för församlingsmedlemmarna och för prästerskapet.³¹ I nästa artikel i denna serie förflyttar vi oss igen österut, till Östra Nyland och Domprosteriet. Vi ser närmare på de förändringar som har skett där kring prästgårdarna under de senaste årtiondena.

Harry Sanfrid Backström, kyrkoherde i Västabolands svenska församling och doktorand i praktisk teologi vid Åbo Akademi

²⁶ Pedersöre prosteri, Korsholms prosteri, Närpes prosteri, Åbolands prosteri, Raseborgs prosteri och Mellersta Nylands prosteri.

²⁷ Det är en minskning utifrån det nuvarande (2017) prosteriet och i detta ingående församlingar.

²⁸ Backström 2017, 5–12. Två prästgårdar i Esbo svenska församling och två prästgårdar i Helsingfors församling (sedermera Vanda svenska församling).

²⁹ Detta kan jämföras med de strategier som uppgjorts för den evangelisk-lutherska kyrkan och där man i de strategiska uttalandena strävar bland annat till närhet med församlingsmedlemmarna. Se närmare i Kyrkans forskningscentral 2013, 296–297: Strategin *Vår kyrka – Gemenskap och delaktighet*.

³⁰ Backström 2014, bilaga 1; Backström 2016, bilaga 3.

³¹ Prästgården hade bland annat en instrumentell roll vid skapande av församlingens identitet. Kyrkolagstiftningen ger dessvärre inte längre möjlighet att ställa krav på var en präst är bosatt. Kravet om att bo nära tjänstestället togs bort ur Kyrkolagen 2012 i och med att det ansågs strida mot grundlagen genom att den enskilda individen enligt grundlagen (2000) har rätt till fri rörlighet i landet.